

- (217) Ὑπογραμμίζει ὁ Φαρμακίδης.
- (218) Ἑθνικὴ Βιβλιοθήκη, Ἀρχειὸν Ἀσωνίου, ἀριθ. 198.
- (219) Αὐτὴ ἦταν ἡ γνώμη τῶν περισσότερων βιογράφων τοῦ Κάλβου, πού ἀποδεικνύεται τώρα πιά ἀσύστατη καὶ σφαλερή.
- (220) Δεπτομερειακὴ ἔρευνα στὸ Παρίσι θὰ μᾶς βοηθήσῃ νὰ ἐξακριβώσουμε τὴν ἡμερομηνία τῆς ἀναχώρησός τοῦ Κάλβου καὶ θὰ προσφέρῃ ἴσως καὶ πολλὰς ἄλλες πολὺτιμες πληροφορίες.
- (221) Τὴν ἀνταπόκρισι ὁ Κάλβος τὴν ἔστειλε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὶς 17 Φεβρουαρίου 1827. Δημοσιεύθηκε στὸ περιοδικὸ «Revue Encyclopédique», τόμ. XXXIV, Paris, Avril, 1827, σελ. 260—265 μετὰ τὸν τίτλο «Iles Ioniennes—Corfou: Climat, population, instruction publique, Université, lycées, bibliothèque, jardin botanique, école de dessin et de sculpture».
- (222) Τὴν τελευταία ὑπόθεσι τὴν ὑποστηρίζει ὁ διευθυντὴς τῆς «Revue Encyclopédique» M. A. Jullien, ὁ ὁποῖος γράφει τὰ ἐξῆς γιὰ τὴν τύχη τῶν ἄλλων ἀνταποκρίσεων: «Εἶναι πολὺ πιθανὸν ὅτι δὲν ἐγάρθησαν, ἀλλ' ὅτι κατακρατήθησαν ἀπὸ τὶς ξένες ἀστυνομίες, πού καθὼς εἶναι γνωστὸ, δὲ σέβονται καθόλου τὸ ἀπόρητο τῶν ἐπιστολῶν», Revue Encyclopédique, ἐνθ. ἀν.
- (223) Ὁ Φαρμακίδης ἐγνώριζε χωρὶς ἄλλο τὶς ὁδὸς τοῦ Κάλβου—πού θὰ τοῦ τις εἶχε προσφέρει ὁ ποιητὴς—γι' αὐτὸ καὶ ἀναγράφει καὶ στὰ δύο του γράμματα Κάλβος Ζακύνθιος, ὅπως δηλ. τὸ ὄνομα τοῦ ποιητοῦ μας ἀπαντᾷ στὶς ποιητικὰς συλλογὰς του.
- (224) Ὁ Κάλβος, ὁ ὁποῖος εἶχε ὑμνήσει τὴν ἐπανάστασι καὶ εἶχε προσκαλέσει ὅλους τοὺς Ἕλληνας νὰ ἐνωθοῦν καὶ νὰ συνεργασθοῦν γιὰ τὸν κοινὸ ἀγῶνα, φαίνεται ὅτι ἔνιωσε βαθειὰ λύπη γιὰ τὴν διχόνοια πού ὑπῆρχε ἀνάμεσα στοὺς ἀρχηγούς τῆς ἐπαναστάσεως. Ὁ αὐστηρὸς καὶ ἴσιος χαρακτήρας του βρίσκεται σ' ἀντίθεσι πρὸς τὰ ταπεινὰ συμπεριφέροντα τῶν ἀτόμων. Δὲν ἀποκλείεται μάλιστα οἱ ἀρχηγοὶ στὸ Ναύπλιο νὰ τοῦ φέρθησαν μὲ ἀδιαφορία καὶ ψυχρότητα θεωρῶντας ὅπως διόλου ἀχρηστο τὸν ἰδιότυπο αὐτὸν ποιητὴ, πού οὔτε τὰ ὄπλα γινώριζε νὰ μεταχειρίζεται, οὔτε καὶ τὶς ταλαιπωρίες τοῦ ἀγῶνος εἶχε δοκιμάσει.
- (225) Πάνω στὸ θέμα αὐτὸ ἔγραψε μιὰ μελέτη ὁ Σ. Στουραϊτῆς μετὰ τίτλο «Διατὶ ὁ Κάλβος ἐποίησεν εἴκοσι μόνον ὁδὰς», Ἐκπαιδευτικὴ Ἐπιθεώρησις, ἔτος Γ', τόμ. Γ' (1920) σελ. 134-149, ἀλλὰ τὰ συμπεράσματά του δὲν μᾶς βρίσκουν συμφωνοῦς.
- (226) Μιὰ ἐπιτόπια ἔρευνα στὴν Κέρκυρα θὰ ἀποδώσῃ ἴσως χρήσιμα στοιχεῖα γιὰ τὸν καθορισμὸ τῆς ἡμερομηνίας πού ὁ Κάλβος ἔφθασε στὴν Ἐπτανῆσο.
- (227) Δὲν ξέρομε ἀν ὁ Κάλβος μετὰ τὴν ἀναχώρησί του ξανάδε ποτὲ τὴ γενέτειρά του πού τόσο θερμὰ τὴν ὑμνήσε οὔτε ποιά τύχη εἶχε τὸ κτῆμα πού εἶχε κληρονομήσει ἀπ' τὴ

μητέρα του καὶ γιὰ τὸ ὁποῖο μόνον ἐπιτόπιες ἔρευνες μποροῦν νὰ μᾶς διαφωτίσουν.

(228) Α. Παπαδοπούλου - Βρετοῦ: «Ἑλληνικὴ Φιλολογία, ἤτοι κατάλογος τῶν ἀπὸ τῆς πτώσεως τῆς Βυζαντινῆς αὐτοκρατορίας μέχρι ἐγκαθιδρύσεως τῆς ἐν Ἑλλάδι Βασιλείας τυπωθέντων βιβλίων παρ' Ἑλλήνων εἰς ὀμιλουμένην ἢ εἰς ἀρχαίαν Ἑλληνικὴν γλῶσσαν, μετὰ βιβλιογραφικὰς καὶ κριτικὰς σημειώσεις περὶ τῶν ἀξίων λόγου συγγραμμάτων, συνταχθέν ὑπὸ ...», Ἀθήναι, Βλ. τόμ. Α', 1854, τόμ. Β', 1858—τόμ. Β', σελ. 269.

(229) Καὶ τοῦ Κάλβου ἡ ἐκτίμησι γιὰ τὸν Γκνίλφορντ ἦταν μεγάλη, καθὼς φαίνεται ἀπὸ τὴν ἀνταπόκρισί του πρὸς τὴν Revue Encyclopédique, ὅπου πλέκει τὸ ἐγκώμιον τοῦ μεγάλου αὐτοῦ φιλέλληνος καὶ προοδευτικοῦ ἀρχιγραμματέως τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου.

(230) Βλ. Π. Χιώτη: «Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου», τόμ. Ζ', Κ-Υ, ἐκδίδοντος Α. Χ. Ζῶη, ἐν Ζακύνθῳ 1900, σελ. 10-11.—Ἐπίσης Κ. Παλαμά: «Κάλβος ὁ Ζακύνθιος», Ἐστία ΚΗ', ἀριθ. 726-729, 1889 καὶ ἀναδημοσιεύσει στὰ «Πρῶτα Κριτικά», ἐν Ἀθήναις, ἐκδ. οἶκος Γ. Φέξη, 1913.

(231) Κ. Παλαμά: «Κάλβος ὁ Ζακύνθιος», ἐνθ. ἀν.

(232) Κ. Παλαμά: «Κάλβος ὁ Ζακύνθιος», ἐνθ. ἀν.

(233) Κ. Παλαμά: «Κάλβος ὁ Ζακύνθιος», ἐνθ. ἀν.

(234) Τὴν αὐτοβιογραφία τοῦ Λασκαράτου τὴ δημοσίευσε γαλλικὰ ὁ H. Pernot στὰ «Études de Littérature Grecque moderne», deuxième serie, Paris, Garnier 1918, chapitre III. André Laskaratos, pag. 181-276. Τὴν ἀναφερόμενη περικοπὴ τὴν πήραμε ἀπ' τὴν ἑλληνικὴν μετάφρασι «Αὐτογραφία Ἀνδρ. Λασκαράτου, μεταφρασμένη ἀπὸ τὰ Ἰταλικά καὶ σχολιασμένη ἀπὸ τὸν καθηγητὴ τοῦ 3ου Γυμνασίου Πειραιῶς Χαρίλ. Ἀντωνάτο», Ἀθήνα ἐκδ. οἶκος Δημητράκου, ἀ.χ., σελ. 13. Ὁ Ἀντωνάτος στὴν μετάφρασί του γράφει ὅτι ὁ Κάλβος ἦταν «ἐτοιμος πάντα νὰ λυπηθῆ». διωρθώσαμε ὅμως νὰ «θιχθῆ» (νὰ πειραχθῆ, νὰ προσβληθῆ), πού συμφωνεῖ καὶ μετὰ τὴν γαλλικὴν μετάφρασι τοῦ Pernot «toujours prompt à s'offenser», ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸν χαρακτηρισμὸ τὸν ὁποῖο ὁ Λασκαράτος ἤθελε νὰ δώσῃ γιὰ τὸν Κάλβο.

(235) Βλ. περιοδικὸ «Ἡ εἰκονογραφημένη», τόμ. Ζ-Η, 194.

(236) Βλ. σχετικὰ παραπάνω σημ. 221.

(237) Α. Παπαδοπούλου - Βρετοῦ: «Ἑλληνικὴ φιλολογία κλπ.», ἐνθ. ἀν.

(238) Σ. Δὲ Βιάξη: «Βιογραφία Ἀνδρέου Κάλβου», εἰσαγωγὴ στὴν ἐκδοσι «Ἡ Λύρα Ἀνδρέου Κάλβου, καὶ ἀνέκδοτος ὕμνος Ἀντωνίου Μαρτελάου», ἐν Ζακύνθῳ, Ραφτάνης, 1881, τοῦ ἰδίου: «Ἀνδρέας Κάλβος», Ἐβδόμας, ἔτος Β', ἀριθ. 81, 15 Σεπτεμβρίου 1885. Βλ. ἐπίσης Α. Παπαδοπούλου - Βρετοῦ: «Ἑλληνικὴ Φιλολογία κλπ.», ἐνθ. ἀν.

(239) Τὸ γράμμα τὸ δημοσίευσε ὁ Δ. Ζα-

κυθινός: «Les archives de la famille Papadopoulos-Vretos», *L'Hellénisme contemporain*, tome 8-9, 1989, σελ. 563-571.

(240) Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Σ. Δε Βιάζης: «Τὰ ἰταλικά καὶ τὰ ἐν περὶ λόγῳ ἔργα τοῦ Κάλβου», Ἑλληνική Ἐπιθεώρησις ΙΑ' - ΙΒ' (1917-1919), ὅπου καὶ σχετικὰ σχόλια.

(241) Ἐφημερίς τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἴονίων Νήσων, ἀριθ. 584 τῆς 10/22 Μαΐου 1828.

(242) Ἀπὸ τὴν ἀπάντησι τοῦ Κάλβου, πού δημοσιεύθηκε ἐπίσης στὸ παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἴονίων Νήσων, σώζονται μόνο λίγες περικοπές πού ἀναφέρει ὁ Δε Βιάζης: «Ἀνδρέας Κάλβος», ἐνθ. ἀν., ἀλλὰ δυστυχῶς ἀλόκληρο τὸ κείμενο δὲ στάθηκε δυνατό νὰ ἀνευρεθῆ, γιατί κατὰ παράδοξο σύμπτωσι τὸ παράρτημα τῆς Ἐφημερίδος τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἴονίων Νήσων, ὅπου δημοσιεύεται ἡ ἀπάντησι τοῦ Κάλβου, λείπει ἀπὸ ὅλα τὰ γνωστὰ σῶματα τῆς Ἐφημερίδος.

(243) Για περισσότερες πληροφορίες βλ. Λ. Χ. Ζώη: «Ἐνα ἐπεισόδιον μὲ ἥρωα τὸν ποιητὴν Κάλβον», Ἴόνιος Ἀνθολογία, τεύχη 119 καὶ 121 - 123, 1938.

(244) Α. Παπαδοπούλου - Βρετοῦ: «Νεοελληνική φιλολογία κλπ.», ἐνθ. ἀν.: «Μετὰ παρέλευσιν δὲ πολλῶν ἐτῶν ἡ Ἴόνιος Κυβέρνησις ἐπὶ τοῦ Ἀρμοστοῦ τοῦ διαδόχου τοῦ Ἄδαμ ἐδιόρισε τὸν Κάλβον συντάκτην τῆς Ἑλληνικῆς ἐπισήμου ἐφημερίδος. Πασχόντων δὲ τῶν ὀφθαλμῶν του ἐβιάσθη νὰ παραιτηθῆ καὶ νὰ ζήσῃ ζωὴν ἡσυχον ἀποχαιρετήσας πρὸ πολλοῦ τὰς Μούσας». Τὴν ἴδια πληροφορία ἀναφέρουν καὶ ἄλλοι βιογράφοι τοῦ Κάλβου.

(245) Εἶναι δυστύχημα πού δὲν μπορούμε νὰ συγκεντρώσωμε ὅλα τὰ ἄρθρα αὐτὰ τοῦ Κάλβου, πού θὰ μᾶς πρόσφεραν ἀναμφίβολα πολλὰς χρήσιμες πληροφορίες καὶ γιὰ τὶς ἀσχολίες, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς ἰδέες τοῦ ποιητοῦ μας.

(246) Π. Χιώτη: «Ἱστορικὰ ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου», τόμ. Ζ', ἐκδίδοντος Λ. Χ. Ζώη, ἐνθ. ἀν.

(247) Ὁ διευθυντὴς τῆς Κερκυραϊκῆς βιβλιοθήκης καὶ ἐπιμελὴς ἐρευνητὴς Κ. Σολδάτος μᾶς πληροφορεῖ ὅτι ἔχει συγκεντρώσει πολὺτιμες εἰδήσεις σχετικὰς μὲ τὴν διαμονὴν τοῦ Κάλβου στὴν Κέρκυρα, πού θὰ διαλευκάνουν πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ζωῆς τοῦ ποιητοῦ μας.

(248) Για τὴ λειτουργία τῆς Ἴονίου Ἀκαδημίας ἔχουν γράψει διάφοροι ἱστορικοί. Ἀναφέρω ὅσα γράφει περιληπτικὰ ὁ Φίλιππος Ἰωάννου στὴ μονογραφία του: «Λόγος Ὀλυμπιακὸς συνταχθεὶς καὶ ἐκφωνηθεὶς ὑπὸ Φιλίππου Ἰωάννου, καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν, ἐν τῇ β' ἑορτῇ τῶν ἱδρυθέντων Ὀλυμπίων ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Εὐαγγέλου Ζάππα—Λόγος Ἀκαδημαϊκὸς περὶ τῆς πνευματικῆς προόδου τοῦ Ἑλληνικοῦ ἔθνους ἀπ' ἀρχῆς τοῦ ὑπὲρ πολιτικῆς αὐτοῦ ἀνεξαρτησίας ἀγῶνος ἕως τῆς σήμερον, συνταχθεὶς κατ' ἐντολὴν τῆς Ἀκαδη-

μαϊκῆς Συγκλήτου καὶ ἐκφωνηθεὶς ἐν τῇ β' ἑορτῇ τῶν ὑπὸ τοῦ ἀειμνήστου Εὐαγγέλου Ζάππα ἱδρυθέντων Ὀλυμπίων ὑπὸ Φιλίππου Ἰωάννου, καθηγητοῦ τῆς Φιλοσοφίας ἐν τῷ Πανεπιστημίῳ Ἀθηνῶν»: «Ἡ Ἴόνιος Ἀκαδημία συνέστη κατ' ἀρχὰς ἐκ δύο σχολῶν, τῆς Φιλοσοφικῆς (τῆς περιλαμβανούσης πλὴν τῆς ἰδίως καλουμένης Φιλοσοφίας, τὰς Μαθηματικὰς καὶ φυσικὰς Ἐπιστήμας καὶ τὴν Φιλολογίαν) καὶ τῆς Θεολογικῆς. Εἰς ταῦτα προσετέθησαν ἔπειτα ἡ Νομικὴ καὶ ἡ Ἰατρικὴ. Ἡ Φιλοσοφικὴ Σχολὴ ἦτο πάντοτε πληροτέρα τῶν τριῶν ἄλλων καὶ διὰ τοῦτο εἶχε φοιτητὰς περισσοτέρους, ἐνθ' αἱ ἄλλαι, καὶ ἰδίως ἡ Νομικὴ καὶ ἡ Ἰατρικὴ, διὰ τὴν τότε δυσκολίαν τῆς εὐρέσεως ἀρμοδίων καθηγητῶν καὶ συμπληρώσεως τῶν συγκροτούντων αὐτὰς μαθημάτων, ἦσαν μὲν ἐπιτήδεια νὰ παρασκευάσουν ἱκανῶς τοὺς μαθητὰς εἰς τὸ μέλλον αὐτῶν ἐπάγγελμα, οὐχὶ δὲ καὶ νὰ ἀπαρτίσωσι τὴν διδασκαλίαν (βλ. σελ. 23).

(249) Σχετικὰ μὲ τὴν ἐκπαίδευσιν καὶ τὴν σχολικὴν ὀργάνωσιν τῆς Ἑπτανήσου ὑπάρχει πλούσια βιβλιογραφία. Βλ. ἐκτὸς ἀπὸ τὶς ἄλλες πηγές, καὶ τὴν ἀνταπόκρισιν τοῦ Κάλβου στὴ *Revue Encyclopédique*, γιὰ τὴν ὁποία μιλῆσαμε παραπάνω.

(250) Βλ. πρόχειρα: 1) Πρὸς τὴν εὐγενεστάτην Βουλὴν ἐκθεσις περὶ τῆς δημοσίας ἐκπαιδεύσεως παραγγελλομένη τῷ Ἀρχοντι ὑπὸ τοῦ 54ου ἀρθροῦ τοῦ Κ' Νόμου τοῦ ἐνδεκάτου Κοινοβουλίου—Ἐν Κερκύρα, τυπογραφεῖον Ἐρμῆς, Ἀντωνίου Τερζάκη (1859) 2). Τὰ κυριώτερα τῆς περὶ παιδείας ἐπισήμου τοῦ Ἀρχοντος ἀλληλογραφίας πρὸς τὴν ἐκλαμπροτάτην Γερουσίαν—Κέρκυρα, ἐν τῷ τυπογραφείῳ τῆς Κυβερνήσεως (1859), ὅπου δημοσιεύονται οἱ σπουδαιότερες εἰδήσεις γιὰ τὴν ἱδρυσιν καὶ τὴν λειτουργίαν τῶν ἐκπαιδευτικῶν ἱδρυμάτων τῆς Ἑπτανήσου, 3) Διάταγμα τοῦ Ἴονίου Γυμνασίου—Κέρκυρα, ἐν τῷ τυπογραφείῳ τῆς Κυβερνήσεως (1840).

(251) Οἱ σχετικὲς πληροφορίες ἀλληλοσυγκρούονται. Πολλοὶ συγχέουν τὴν Ἴονιον Ἀκαδημία (Πανεπιστήμιον) καὶ τὸ Γυμνάσιον, ἄλλοι τὰ μαθήματα πού δίδασκε ὁ Κάλβος καὶ ἄλλοι τὸ ἔτος τοῦ διορισμοῦ του. Ὁ Δε Βιάζης στηριζόμενος σὲ πληροφορίες τοῦ Χιώτη λέγει ὅτι: «Ἀκολουθῶν πολυτάκτις ἡ Ἴόνιος Κυβέρνησις προσεκάλεσε τὸν Κάλβον νὰ γίνῃ καθηγητὴς τῆς ἰταλικῆς καὶ ἑλληνικῆς φιλολογίας, ἀλλ' ἐνεκα τοῦ κενοδόξου καὶ εὐερεθίστου χαρακτήρος... οὐδέποτε ἠθέλησε νὰ δεχθῆ. Γενόμενος πρῦτανις τοῦ Γυμνασίου ἐν Κερκύρα, ἀσθηρῶς ἐφέρετο πρὸς τοὺς μαθητὰς. Διορισθεὶς καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας ἐν τῷ Ἴονίῳ Πανεπιστημίῳ, δὲν ἠδύνατο νὰ ἀκούσῃ εὐφημίας ὑπὲρ ἄλλου καθηγητοῦ διὸ ἀγανακτήσας εἰς χειροκροτήσεις τῶν μαθητῶν ὑπὲρ τοῦ καθηγητοῦ Ὀριόλου, παρητήθη τῆς δημοσίας θέσεως, καίτοι φίλοι καὶ κυβερνήσις τὸν παρεκάλουν νὰ μὴ πράξῃ τοῦτο». (Εἰσαγωγή στὴν ἐκδοσὶ «Ἡ Λύρα Ἀνδρέου Κάλβου

καὶ ἀνέκδοτος ὕμνος Ἀντωνίου Μαρτελάου, ἐκδ. Ραφτάνη, 1881). Ἡ Λαμπέρ στὴ γνωστὴ μελέτῃ τῆς γιὰ τὸν Κάλβο γράφει ὅτι ὁ ποιητὴς μας: «Μόλις ἐγκατασταθεὶς εἰς Κέρκυραν διορίσθη καθηγητὴς τῆς φιλοσοφίας εἰς τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν, ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον μόνον διέμεινε εἰς τὴν θέσιν ταύτην». Ὁ Π. Χιώτης: (Ἱστορικά Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου, ἐνθ. ἀν.) γράφει: «Διορίσθη (ὁ Κάλβος) πρῶτανις τοῦ Ἰονίου Γυμνασίου καὶ ἐδίδασκε γραμματολογίαν καὶ ἐν τῷ πανεπιστημίῳ φιλοσοφίαν. Ὁργισθεὶς ὅτι οἱ μαθηταὶ ἐξητοκραύγασαν ὑπὲρ τοῦ Ὀριόλου, καθηγητοῦ τῆς φιλολογίας, παρήτησε τὴν δημοσίαν θέσιν του καὶ μετήχθη τὸν ἰδιωτικὸν διδάσκαλον». Ἄλλες πληροφορίες ἀνεξακριβωτὲς ἀναφέρονται ἀπὸ ἄλλους βιογράφους τοῦ ποιητοῦ μας. Ὁ Ματθαῖος Παρανίκας στὸ «Σχεδιάσμα περὶ τῆς ἐν τῷ ἑλληνικῷ ἔθνει καταστάσεως τῶν γραμμάτων ἀπὸ ἀλώσεως Κωνσταντινουπόλεως (1453 μ.Χ.) μέχρι τῶν ἀρχῶν τῆς ἐνεστώσης (19^{ῆς}) ἑκατονταετηρίδος», ἐν Κωνσταντινουπόλει, 1867, σελ. 144, ἀπαριθμίζοντας τοὺς καθηγητὰς τῆς Ἰονίου Ἀκαδημίας, ἀναφέρει γιὰ τὸν ποιητὴ μας τὰ ἀκόλουθα: «Ἀνδρέας Κάλβος, Ζακύνθιος, Ἰταλικὴν φιλολογίαν (ἀλλ' ἐπ' ὀλίγον)». Ὁ Φίλιππος Ἰωάννου στὸν «Λόγον Ὀλυμπιακὸν κλπ.», ἐνθ. ἀν., μιλῶντας γιὰ τὴν Ἰόνιον Ἀκαδημίαν ἀναφέρει σὲ ὑποσημείωσι τὰ ὀνόματα τῶν καθηγητῶν ποὺ δίδαξαν στὶς διάφορες σχολὰς καὶ τὸ χρόνο ποὺ διορίσθηκα καθένας, καὶ ἀνάμεσα σ' αὐτοὺς καὶ «... Δημήτριος (ἀντὶ Ἀνδρέας) Κάλβος (1836) τῆς Φιλοσοφίας». Ὁ Π. Χιώτης στὰ «Ἱστορικά Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου» (τόμ. βος περιέχον τὴν ἠθικὴν κατάστασιν ἀπὸ Βενετοκρατίας μέχρι τῶν ἡμερῶν ἡμῶν, ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφεῖον ὁ Φώσκολος, 1877, σελ. 252), δημοσιεύοντας τὸν κατάλογο τῶν καθηγητῶν τοῦ Ἰονίου Πανεπιστημίου, ἀναγράφει τὸν Κάλβο ὡς καθηγητὴ τῆς Φιλοσοφίας, κλπ.

(252) Τὰ ποιήματα αὐτὰ σὲ ἰταλικὴ γλῶσσα μετὰ τίτλους «Per la nomina del signor Calvo a professore di Filosofia rationale nella Università Ionia-Ode Saffica» καὶ «All' egregio professore Andrea Kalvos eletto alla cattedra di Filosofia nella Università Ionia-Sonetto», δημοσιεύθησαν ὑπογραμμένα μετὰ ἀρχικὰ «T.S.» καὶ «T.Z.», στὴν Ἐφημερίδα τῶν Ἡνωμένων Κρατῶν τῶν Ἰονίων Νήσων, ἀριθ. 519 τῆς 23 Νοεμβρίου/5 Δεκεμβρίου 1840 καὶ μεταφράσθησαν ἀπὸ τὸ Α. Χ. Ζῶη στὰ «Σημειώματα περὶ τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(253) Βλ. E. Legrand: «Bibliographie Ioniennne. Description raisonnée des ouvrages publiés par les Grecs des sept îles du quinzième siècle à l'année 1900. Oeuvre posthume complétée et publiée par Hubert Pernot. Tom. I-II, Paris 1909, ἀριθ. 1362.

(254) E. Legrand: Bibliographie Ioniennne κλπ., ἐνθ. ἀν. ἀριθ. 1362.

(255) E. Legrand: «Bibliographie Ioniennne κλπ.», ἐνθ. ἀν. ἀριθ. 1362.

(256) Οἱ λογοτεχνικοὶ κύκλοι τῆς Κέρκυρας μετὰ κέντρο τὸ Σολωμὸ βρισκόνταν σὲ ὀλοκληρωτικὴ ἀντίθεσι μετὰ τὸν Κάλβο ὡς πρὸς τὶς κατευθύνσεις του καὶ τὶς γλωσσικὲς του ἀντιλήψεις.

(257) Καθὼς μᾶς πληροφοροῦν διάφοροι βιογράφοι τοῦ Κάλβου, στὴν Κέρκυρα ὁ ποιητὴς ζοῦσε ἀπομακρυσμένος ἀπὸ τὴν κοινωνία καὶ δὲν εἶχε φίλους καὶ γνωστοὺς «διότι ἦτο συχνὰ στυγνὸς καὶ ὄχι σπάνια ὑπεροπτικὸς ἐπιτιμητὴς. Καὶ μόνος συνήθως εἰς προῖνας ὥρας ἐφαίνετο τακτικὸς καὶ ἀργὸς περιπατητὴς εἰς τὴν πλησίον τοῦ φρουρίου Κερκυραϊκὴν πλατείαν». (Ζερβού, εἰσαγωγή στὴν ἐκδοσὶ Ἀνδρέου Κάλβου: Ἡ Λύρα, Γ. Φέξη 1911).

(258) Ἐφημερίς τοῦ Ἡνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων, ἀριθ. 127 τῆς 20 Μαΐου/5 Ἰουνίου 1847 σελ. 27—28.

(259) Ἡ ἐγκύκλιος δημοσιεύεται μόνον ἰταλικά. Ὁ Κάλβος ὑπογράφεται Α. Καίνο.

(260) Ἐφημερίς Ἡνωμένων Κρατῶν τῶν Ἰονίων Νήσων, ἀριθ. 531 τῆς 15/27 Φεβρουαρίου 1841, σελ. 10.

(261) Οἱ παραπάνω πληροφορίες δημοσιεύονται καὶ σ' ἄλλες Ἑπτανησιακὲς ἐφημερίδες τῆς ἐποχῆς.

(262) Σχετικὰ μετὰ τὶς διάφορες γραφῆς τοῦ ὀνόματος Κάλβος θὰ ἀσχοληθοῦμε σ' ἄλλη μελέτῃ.

(263) Ἡ ἐπιστολὴ σὺζεταί στὴν Ἐθνικὴ Βιβλιοθήκη τῶν Ἀθηνῶν, Ἀρχεῖον Ἀσσωπίου, ἀριθ. 366.

(264) Ὑπογραμμίζει ὁ Ζαμπέλιος.

(265) Giornale di Legislazione, Giurisprudenza, Letteratura, Scienze e varietà di utili conoscenze, ἔτος 1845, τόμ. Β' σελ. 240—261. Τὸ ἀπόσπασμα αὐτὸ τὸ ἀναδημοσίευσε ὁ C. Antona-Traversi στὸ: «Curiosità Foscoliane» ἐνθ. ἀν..

(266) Τὶς πληροφορίες αὐτὲς ἀναφέρουν οἱ διάφοροι βιογράφοι τοῦ Κάλβου ποὺ ἀναφέρομε καὶ πάρα κάτω.

(267) Σ.Δὲ Βιάζη: «Ἀνδρέας Κάλβος», Ἀκρίτας, ἐνθ. ἀν.

(268) Π. Χιώτου: «Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους ἀπὸ τῆς συστάσεως αὐτοῦ μέχρις ἐνώσεως» (ἔτη 1815—1864) ὑπὸ . . . . ., τόμ. Β', περιέχων τὰ ἀπὸ ἀρμοστείας Ἀδαμ 1824 ἕως ἐνώσεως 1864. Ἐν Ζακύνθῳ, τυπογραφεῖον ἡ Ἐπτάνησος, Χριστοῦ Σ. Χιώτου, 1877, σελ. 259 ἐπ.

(269) Π. Χιώτου: «Ἱστορία τοῦ Ἰονίου Κράτους κλπ.» ἐνθ. ἀν.

(270) Πβ: «Βιογραφικαὶ παρατηρήσεις εἰς τὸν Κάλβον», ἐνθ. ἀν.

(271) Ἡ ἐφημερίς ποὺ διακρίνεται γιὰ τὶς φιλελεύθερες ἀρχές τῆς, γιὰ τὸ θερμὸ τῆς πατριωτισμοῦ καὶ τὴν περηφάνη στάσι τῆς, ἀρχιστὴν ἐκδοσί τῆς στίς 15 Ἰανουαρίου 1849.

(272) Σ.Δὲ Βιάζη: «Ἀνδρέας Κάλβος», ἐνθ. ἀν., σελ. 282—294 καὶ ἄλλου.

(273) Βλ. Πατρίς, ἀριθ. 3, τῆς 29 Ἰανουαρίου 1849.

(274) Βλ. τὴ συνέχεια τοῦ ζητήματος στὴν Πατρίδα, στὰ ἐπόμενα τεύχη.

(275) Π. Χιώτου: «Ἱστορικά ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου», τόμ. Ζ', ἐνθ. ἀν.

(276) Σ. Δὲ Βιάζη: «Τὰ ἰταλικά καὶ τὰ ἐν πεζῷ λόγῳ ἔργα τοῦ Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(277) Ἔτσι οἱ διάφοροι βιογράφοι. βλ. Ἰδίως Δὲ Βιάζη, Παλαμᾶ, Ζερβό, Σιγούρο κλπ.

(278) Ι. Ζερβού: «Ἄνδρας Κάλβος», εἰσαγωγή στὴν ἐκδοσὶ «Ἄνδρου Κάλβου: Ἡ Λύρα», Γ. Φέξη, 1911.

(279) Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(280) Π. Χιώτου: «Ἱστορικά Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου», τόμ. Ζ', ἐνθ. ἀν.

(281) Πβ. γιὰ περισσότερες πληροφορίες: «Ὁ Κάλβος καὶ ἡ Ἑπτανήσιακὴ Σχολή», ἐνθ. ἀν.

(282) Διάφοροι φασκολιστὲς καταφέρθηκαν αὐστηρότατα ἐναντίον τοῦ Κάλβου, χαρακτηρίζοντάς τον ἐγωϊστὴ, ἀχάριστο, ὑπουλο, δόλιο κλπ., καὶ αὐτὲς τὶς κρίσεις τὶς ἐπανελάβαν στερεότυπα καὶ ἀβασάνιστα πολλοὶ ἀπὸ τοὺς Ἕλληνας βιογράφους τοῦ ποιητοῦ.

(283) Σ. Δὲ Βιάζη: «Ἄνδρας Κάλβος», ἐνθ. ἀν., σελ. 282—294.

(284) Στὴν «Ἐπισημείωσι» τοῦ ποιητοῦ, ποὺ δημοσιεύεται στὸ τέλος τῆς ἐκδόσεως τῶν ᾠδῶν, ὁ Κάλβος γράφει: «Εἰς τὸ ἐρχόμενον, ἐάν μοῦ φθάσῃ ἡ ζωὴ καὶ ἡ τύχη μοῦ δώσῃ ἀρκετὴν ἡσυχίαν, θέλω, ὡς παράδειγμα, προβάλλειν στίχους ἡρωϊκοὺς ὑμνοῦντας τοὺς κατὰ τῶν ἀνηλεῶν τυράννων τῆς πατρίδος θριάμβους τοῦ Σταυροῦ καὶ τῆς τῶν προμάχων μας ἀρετῆς».

(285) Εἶναι εὐτύχημα ὅτι τὰ τελευταῖα χρόνια χάρις στὶς ἐρευνες διαφόρων μελετητῶν τοῦ Κάλβου κατορθώθηκε νὰ καθορισθοῦν πολλὰ σκοτεινὰ σημεῖα τῆς ζωῆς καὶ τοῦ ἔργου τοῦ ἔθνικοῦ μας ποιητοῦ.

(286) Ὅτι ὁ Κάλβος ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὰ 1856, τὸ ὑποστήριξε ὁ Χιώτης.

(287) Ὅτι ἀναχώρησε ἀπὸ τὴν Κέρκυρα στὰ 1859, τὸ ὑποστήριξαν οἱ Δὲ Βιάζη, Παλαμᾶς, Μητσάκης, Ζώης, Ζερβός, Καμπάνης, Σιγούρος κ. ἄ.

(288) Ἡ Ἐφημερὶς τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων τῆς Κέρκυρας ἀπὸ τὸ 1882 ἄρχισε νὰ δημοσιεύῃ σὲ κάθε φύλλο τῆς τὸν κατάλογο ὄλων τῶν ἐπιβατῶν, παῦ ἐφθάναν ἢ ἐφευγαν ἀπ' τὴν Κέρκυρα κάθε ἐβδομάδα. Τὴν πληροφορία ὀφείλω στὸν κ. Α. Πολίτη.

(289) Ἐφημερὶς τοῦ Ἠνωμένου Κράτους τῶν Ἰονίων Νήσων τῆς 29 Νοεμβρίου/11 Δεκεμβρίου 1852, σελ. 13.

(290) Ὑπογραμμίζω ἐγώ.

(291) Πβ.: «Ἐνα γράμμα τοῦ Νικολάου Κάλβου στὸν ἀδελφὸ του Ἄνδρα», ἐνθ. ἀν.

(292) Ὁ Κάλβος δὲν ἐσταμάτησε γιὰ πολὺν καιρὸ στὴν Τεργέστη, ἀφοῦ μόλις μετὰ δύο μῆνες παντρεύτηκε στὴν Ἀγγλία.

(293) Βλ. Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(294) Ἡ δευτέρη γυναῖκα τοῦ Κάλβου Wadams ἦταν δασκάλα καὶ διευθύντρια Παρθενωγωγείου στὸ ὅποιο δίδαξε καὶ ὁ Κάλβος.

(295) Δὲν ἀποκλείεται ἡ Wadams νὰ ἦταν μαθήτρια τοῦ Κάλβου στὸ Λονδίνο κατὰ τὴν διάρκεια τῆς πρώτης διαμονῆς του στὴν Ἀγγλία.

(296) Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(297) Κ. Σολδάτου: «Ὁ τάφος τοῦ Κάλβου», Ἐλευθέρον Βῆμα, 10 Σεπτεμβρίου 1938.

(298) Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. Τὸ πιστοποιητικὸ τοῦ γάμου εἶναι τὸ ἀκόλουθο:

Registration District: Saint Pancras
Marriage solemnized: At St. Pancras Church
in the Parish of St. Pancras in the County
of Middlesex

Name and Surname: Andrew Kalvo
Charlotte Augusta Wadams

Age: Full
Full

Condition: Bachelor
Spinser

Rank or Profession: M. D.

Residence at the time of Marriage: St. Pancras

St. Mary Stratford, Co Essex

Father's Name and Surname: John Calvo
John Wadams

Rank or Profession of Father: Dead
Dead

Married in the Parish Church according
to the Rites and Ceremonies of the Estab-
lished Church by License by me L.W.T. Dale.

This Marriage was solemnized between
us Andrew Kalvo and Charlotte Augusta
Wadams in the presence of us William
Walter Kirby — Georgina Maria Keating.

(299) Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. καὶ Κ. Σολδάτου: «Ὁ τάφος τοῦ Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(300) Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. καὶ Κ. Σολδάτου: «Ὁ τάφος τοῦ Κάλβου» ἐνθ. ἀν.

(301) Πβ. Ν. Τωμαδάκη: «Κριτικά, βιογραφικά καὶ βιβλιογραφικά στὸν Ἄνδρα Κάλβο», ἐνθ. ἀν. καὶ Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(302) Πβ. Α. Ἰντιάνου: «Συμβολὴ στὴ μελέτη τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. σελ. 1244: «Ὅχι μόνο ἰδιῶτες, μὰ καὶ ἐπίσημα σοβαρὰ ἰδρύματα κατέφευγαν στὸν Κάλβο γιὰ νὰ ἐκφράσει τὴ γνώμη του γιὰ τὴν ὁρθότητα μεταφράσεων ἀπὸ τὰ Ἑλληνικά. Στὰ βιβλία πρακτικῶν τῆς Ἐταιρείας γιὰ τὴ διάδοσι χριστιανικῶν γνῶσεων ὑπάρχει τὸ ἐπόμενο πρακτικὸ: «The following letters were read or presented and referred to the subcommittee for general purposes namely... at the meeting of the Committee on August 6. 1885: By Dr. Kalvo dated Strafford July 28 returning thanks for a copy of the New Edition of the Modern Greek Testament of which he

expresses his admiration but points out what he considers an error of translation in Acts II v. 6.»

(303) Θὰ εἶχε πολὺ ἐνδιαφέρον μὰ ἔρευνα στὰ ἀρχεῖα τῶν διαφόρων ἐπιστημονικῶν ἐταιρειῶν τῆς ἐποχῆς γιὰ νὰ καθορισθῇ σὲ ποιὲς ἀπ' αὐτὲς καὶ μὲ ποῖα διαδικασίᾳ εἶχε γίνῃ μέλος ὁ ποιητὴς μας.

(304) Α. Ἰντιάνου : «Συμβολὴ στὴ μελέτῃ τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(305) Κ. Σολδάτου : «Ὁ τάφος τοῦ Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(306) Α. Ἰντιάνου : «Συμβολὴ στὴ μελέτῃ τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. Ὁ ἴδιος ἀναφέρει τὴν ἀκόλουθη λεξιλογικὴ πρᾶξι τοῦ θανάτου :
Registration District: Louth
Deat in the sub-District of Louth in the County of Lincoln

When and Where died: Third November 1869 the High Holme, Louth

Name and Surname: Andrea Kalvo

Sex: Male

Age: 77 years

Rank or Profession: Professor of Languages and Mathematics

Cause of Death: Disease of heart Pneumonia certified

Signature, Description and Residence of Informant: Thos. Wemyss Bogg in attendance, East Gate, Louth

When registered: Eleventh November, 1869

Signature of Registrar: William Parkin, Registrar

(307) Τὴν πληροφορία ὅτι ὁ Κάλβος πέθανε «ἐκ βρογχίτιδος» τὴν ἀνέφερε πρῶτος ὁ Χιώτης (Ἱστορικὰ Ἀπομνημονεύματα Ἑπτανήσου), ἐνθ. ἀν.

(308) Ἀπὸ τοὺς βιογράφους τοῦ Κάλβου μερικοὶ ἀναφέρουν ὡς χρόνον τοῦ θανάτου του τὸ 1867, ὅπως οἱ Μενάρδος, Στουραίτης, Ζερβός, Βελλιανίτης, Σιγούρος καὶ οἱ περισσότεροι ἀπὸ τοὺς νεώτερους, ἄλλοι τὸ 1869, καθὼς οἱ Λαμπέρ, Χιώτης, Παλαμάς, Μητσάκης κλπ.

(309) Γ. Σωτηριάδου : «Α. Κάλβος», Διαλέξεις Παρνασσοῦ, Ἀθήναι 1916. Ξανατυπώθηκε στὴ σειρά «Διαλέξεις περὶ Ἑλλήνων ποιητῶν τοῦ 19 αἰῶνος», ἐκδ. Β', τόμ. Α', ἐν Ἀθήναις, Ι. Κολλάρος, 1925, σελ. 109-166.

(310) Πβ : «Ὁ Κάλβος καὶ οἱ σχέσεις του», ἐνθ. ἀν.

(311) Α. Ἰντιάνου : «Συμβολὴ στὴ μελέτῃ τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. Βλ. καὶ Κ. Σολδάτου : «Ὁ τάφος τοῦ Κάλβου», ἐνθ. ἀν.

(312) Α. Ἰντιάνου : «Συμβολὴ στὴ μελέτῃ

τοῦ Α. Κάλβου», ἐνθ. ἀν. Ὁ Ἰντιάνος δημοσιεύει καὶ τὶς ἐπιγραφὰς ποὺ βρίσκονται πάνω στὴν πέτρα αὐτή. Ἔτσι στὴν ἀπομέσα μεριὰ διαβάζομε :

Sacred

to the memory of

Charlotte Augusta

Widow of Andrea Kalvo Ph. D.

who fell asleep in Jesus

June 23^d 1888

aged 77 years

There remaineth therefore

a rest for the people

of god Heb. IV. IX.

καὶ στὴν ἀπέξω πλευρά :

S... R... (= Sacred)

to the memory of

Andrea Kalvo Ph. D.

(Lade of Corfu)

who departed this life

Novr 3^d 1869

in his 78th year

deeply beloved and lamented

by his wife and friends

he is not dead but sleepeth

he is but gone to rest

and Christ our lov'd one Keepeth

now and for ever blest.

(313) Μ. Σιγούρου πρόλογος στὴν ἐκδ. : «Κάλβου : Ἀπαντα», ἐκδόσεις Στοχαστῆ, Ἀθήναι, 1928.

(314) Ὡδὴ Γ', στροφὴ ι' - ιβ'.

(315) Βλ. τὸ ἀρθρο «Κριτικὴ Ἀνθολογία περὶ Κάλβου» παρόντα ἴδιο τόμο τῆς Νέας Ἑστίας.

(316) Κ. Παλαμά : «Κάλβος ὁ Ζακύνθιος», ἐνθ. ἀν. Ἡ διάλεξι ἐγίνε τὸ 1889.

(317) Γιὰ τὸ καινούργιο ἐνδιαφέρον γύρω ἀπὸ τὴν ποίησι τοῦ Κάλβου βλ. Κ. Δημαρᾶ : «Ἐπιστροφὴ πρὸς τὸν Κάλβο», Ἐλεύθερον Βῆμα, 19 Ἰουνίου 1937, τοῦ ἴδιου : «Τὰ κείμενα τοῦ Κάλβου», Ἐλεύθερον Βῆμα, 20 Ἰουνίου 1938, τοῦ ἴδιου : «Σχολιαστὰι τοῦ Κάλβου», Ἐλεύθερον Βῆμα, 4 Ἰουλίου 1938.

(318) Ι. Ζερβοῦ : Εἰσαγωγὴ στὴν ἐκδοσι : «Α. Κάλβου : Ἡ Λύρα», Ἀθήναι, Γ. Φέξη, 1911.

(319) Τελευταία σημειώθηκε μεγάλο ἐνδιαφέρον γιὰ τὴ μεταφορὰ τῶν ὀστών τοῦ Κάλβου ἀπ' τὴν Ἀγγλία, ἀνοίχτηκε μάλιστα καὶ σχετικὸς ἔρανος ἀπ' τὴν Ἑταιρεία Ἑπτανησιακῶν Μελετῶν Κερκύρας. Ἄς ἐλπίζουμε ὅτι ἡ πρωτοβουλία θὰ γίνῃ γρήγορα πραγματικότητα.

Γ. Θ. Ζ.

